

PROFILAKTIKA INSPEKTORLARINING MA'MURIY HUQUQBUZARLIKLAR TO'G'RISIDAGI ISHLARNI XUJJATLASHTIRISH VA MA'MURIY BAYONNOMALARNI SUD, MIB HAMDA BOSHQA ORGANLARGA YUBORISH TARTIBI

Nazarov Ilxambek Alimovich

O'z Res IIV Malaka oshirish instituti katta o'qituvchisi
<https://doi.org/10.5281/zenodo.20717763>

ARTICLE INFO

Qabul qilindi: 12-iyun 2026 yil
Ma'qullandi: 14-iyun 2026 yil
Nashr qilindi: 16-iyun 2026 yil

KEY WORDS

Shaxsning xatti-harakatlarida ma'muriy huquqbuzarlik alomatlari mavjud bo'lgan taqdirda profilaktika inspektori tomonidan birinchi galda ushbu huquqbuzarlikni ko'rib chiqish qaysi organ mansabdor shaxsi vakolatiga kirishini aniqlashi lozim.

ABSTRACT

Profilaktika inspektori ma'muriy huquqbuzarlik sodir etilayotganligini aniqlagan taqdirda g'ayrihuquqiy qilmishni to'xtatishni talab qiladi, huquqbuzarning shaxsini aniqlaydi, ma'muriy huquqbuzarlik guvohlarini topish, ularning ko'rsatmalarini qayd etish choralari amalga oshiradi, ish bo'yicha aniqlanishi kerak bo'lgan holatlarni aniqlaydi.

Ma'muriy huquqbuzarlik to'g'risidagi ishga oid dalillar har qanday faktik ma'lumotlardan iborat bo'lib, profilaktika inspektori tomonidan shu ma'lumotlarga asoslanib, ma'muriy huquqbuzarlik holati yuz bergan yoki bermaganligini, muayyan shaxsning uni sodir etishda aybdorligini va ishni to'g'ri ko'rib chiqish uchun ahamiyatli bo'lgan boshqa holatlarni qonunda belgilangan tartibda aniqlaydi. Ushbu ma'lumotlar quyidagi vositalar: ma'muriy huquqbuzarlik to'g'risidagi bayonnoma, ma'muriy javobgarlikka tortilayotgan shaxsning tushuntirishlari hamda jabrlanuvchi, guvohlarning ko'rsatuvlari, ekspert xulosasi, ashyoviy dalillar, ashyolar va hujjatlarni olib qo'yish to'g'risidagi bayonnoma, ovozi yozuvlardan, videoyozuvlardan, kinotasvir va fotosuratlardan iborat materiallar, shuningdek boshqa materiallar bilan belgilanadi.

Profilaktika inspektorlarining ma'muriy huquqbuzarlik to'g'risidagi ishlarni yuritish faoliyatining asosiy vazifalari:

- ma'muriy huquqbuzarlik to'g'risidagi har bir ishning holatini o'z vaqtida, har tomonlama, to'la va ob'ektiv ravishda aniqlab chiqish;
- ma'muriy huquqbuzarlik to'g'risidagi ishlarni qonun hujjatlariga muvofiq hal etish;
- ma'muriy huquqbuzarlik to'g'risidagi chiqarilgan qarorning ijrosini ta'minlash;
- ma'muriy huquqbuzarlik sodir etish sabablarini va shart-sharoitlarini aniqlash;
- ma'muriy huquqbuzarlikning oldini olish;

– fuqarolarni O'zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasi va qonunlariga rioya etish ruhida tarbiyalash;

– ma'muriy huquqbuzarlik to'g'risidagi ishlarni ko'rib chiqishda qonun ustunligini ta'minlash va mustahkamlash.

Profilaktika inspektorlari ma'muriy huquqbuzarlik to'g'risidagi har bir ishning holatini o'z vaqtida, har tomonlama, to'la va ob'ektiv ravishda aniqlab chiqish vazifasini tahlil qiladigan bo'lsak, bu huquqbuzarlik ishini to'g'ri ko'rib chiqish uchun zarur bo'lgan barcha holatlarni aniqlashni nazarda tutadi. Bunday holatlarga quyidagilarni kiritish mumkin:

– ma'muriy huquqbuzarlik sodir etilganligini aniqlash;
– ma'muriy huquqbuzarlikni sodir etishda shaxsning aybdorlik darajasini aniqlash;
– ma'muriy huquqbuzarlikning ma'muriy javobgarlikni vujudga keltirishini aniqlash;
– mulkiy zarar keltirilganligini aniqlash;
– ma'muriy javobgarlikni engillashtiruvchi va og'irlashtiruvchi holatlarning mavjudligini aniqlash;

– huquqbuzar to'g'risidagi, shuningdek, ish uchun ahamiyatli bo'lgan boshqa ma'lumotlarni aniqlash;

– ishni to'xtatishga olib keladigan holatlarning mavjudligini aniqlash va boshqalar.

Profilaktika inspektori ma'muriy huquqbuzarlik sodir etilayotganligini aniqlagan taqdirda g'ayrihuquqiy qilmishni to'xtatishni talab qiladi, huquqbuzarning shaxsini aniqlaydi, ma'muriy huquqbuzarlik guvohlarini topish, ularning ko'rsatmalarini qayd etish choralari amalga oshiradi, ish bo'yicha aniqlanishi kerak bo'lgan holatlarni aniqlaydi.

Ma'muriy huquqbuzarlik to'g'risidagi ishga oid dalillar har qanday faktik ma'lumotlardan iborat bo'lib, profilaktika inspektori tomonidan shu ma'lumotlarga asoslanib, ma'muriy huquqbuzarlik holati yuz bergan yoki bermaganligini, muayyan shaxsning uni sodir etishda aybdorligini va ishni to'g'ri ko'rib chiqish uchun ahamiyatli bo'lgan boshqa holatlarni qonunda belgilangan tartibda aniqlaydi. Ushbu ma'lumotlar quyidagi vositalar: ma'muriy huquqbuzarlik to'g'risidagi bayonnoma, ma'muriy javobgarlikka tortilayotgan shaxsning tushuntirishlari hamda jabrlanuvchi, guvohlarning ko'rsatuvlari, ekspert xulosasi, ashyoviy dalillar, ashyolar va hujjatlarni olib qo'yish to'g'risidagi bayonnoma, ovozli yozuvlardan, videoyozuvlardan, kinotasvir va fotosuratlardan iborat materiallar, shuningdek boshqa materiallar bilan belgilanadi.

Ma'muriy huquqbuzarliklar to'g'risidagi ishlarni yuritishda (zarur hollarda) profilaktika inspektori quyidagi hujjatlarni to'playdi:

– huquqbuzarning shaxsini tasdiqlovchi hujjatlar nusxasini;
– huquqbuzarlikka oid dalillar, ashyo va hujjatlarni olib qo'yish haqida rasmiylashtirilgan bayonnomalarni;
– huquqbuzarlik bo'yicha aniqlangan guvohlar bilan suhbatlashib, ulardan olingan tushuntirish xatlarini;
– ekspertiza tayinlash to'g'risidagi qaror hamda ekspertning xulosasini;
– moddiy zarar miqdorini hamda huquqbuzarliklarning sodir etilishi sabablari va ularga imkon bergan shart-sharoitlarni aniqlash haqidagi hujjatlarni;
– huquqbuzarni muqaddam ma'muriy javobgarlikka tortilganligini tekshirish haqidagi talabnomani;
– qonun hujjatlariga muvofiq ish holatiga aniqlik kiritishga doir boshqa hujjatlarni.

Profilaktika inspektori ish yuritish jarayonida avvalo huquqbuzarning shaxsini aniqlashi, uning shaxsiga oid ma'lumotlar to'g'riligini (fuqarolik pasporti yoki manzil ma'lumotlar byurosi ma'lumotiga ko'ra) tekshirishi shart va ularning haqqoniyligi uchun shaxsan javobgar hisoblanadi.

Shaxsning xatti-harakatlarida ma'muriy huquqbuzarlik alomatlari mavjud bo'lgan taqdirda profilaktika inspektori tomonidan birinchi galda ushbu huquqbuzarlikni ko'rib chiqish qaysi organ mansabdor shaxsi vakolatiga kirishini aniqlashi lozim. O'zbekiston Respublikasi IIVning profilaktika inspektorlari tomonidan ma'muriy huquqbuzarliklar to'g'risidagi ishlarni yuritish tartibini belgilovchi me'yoriy hujjatlarida O'zbekiston Respublikasi MJtKning 280-moddasi talablaridan kelib chiqqan holda belgilangan ma'muriy huquqbuzarliklar bo'yicha bayonnoma tuzish, dastlabki hujjatlarni rasmiylashtirish va ma'muriy huquqbuzarlik sodir etilgan yoki aniqlangan paytdan boshlab bir sutkadan kechiktirmay O'zbekiston Respublikasi MJtKning 248-moddasi bo'yicha ushbu ma'muriy huquqbuzarlikni ko'rib chiqish vakolatiga ega bo'lgan organ yoki mansabdor shaxsga yuboradi.

O'z vakolatiga kiradigan barcha huquqbuzarliklar yuzasidan O'zbekiston Respublikasi MJtKning 280-moddasi asosida ma'muriy huquqbuzarliklar bo'yicha bayonnomani tuzadi, zaruriy holatlarda O'zbekiston Respublikasi MJtK 285-moddasida talablari asosida ish yuritishni ta'minlash choralarini, shu jumladan MJtKning 286-moddasiga muvofiq va qonun hujjatlarida belgilangan vakolatlar doirasida ma'muriy yo'l bilan ushlab turishni amalga oshiradi.

Ma'muriy huquqbuzarlik sodir etilganligi to'g'risidagi bayonnoma vakolatli mansabdor shaxs tomonidan tuziladi.

Ma'muriy huquqbuzarlik to'g'risidagi bayonnomaning mazmuni

Ma'muriy huquqbuzarlik to'g'risidagi bayonnomada: shu bayonnoma tuzilgan sana va joy, bayonnomani tuzgan shaxsning lavozimi, familiyasi, ismi, otasining ismi; huquqbuzarning shaxsiga oid ma'lumotlar; ma'muriy huquqbuzarlik sodir etilgan joy, vaqt va bu huquqbuzarlikning mohiyati, ana shunday huquqbuzarlik uchun javobgarlikni nazarda tutuvchi normativ hujjat; agar guvohlar va jabrlanuvchilar bo'lsa, ularning familiyalari va yashash manzillari; huquqbuzarning tushuntirishi; ishni hal qilish uchun zarur bo'lgan boshqa ma'lumotlar ko'rsatiladi. Basharti huquqbuzarlik tufayli moddiy zarar etkazilgan bo'lsa, bu ham bayonnomada ko'rsatiladi.

Bayonnoma uni tuzgan shaxs va ma'muriy huquqbuzarlik sodir etgan shaxs tomonidan imzolanadi; guvohlar va jabrlanuvchilar bo'lgan taqdirda esa - bayonnoma mazkur shaxslar tomonidan ham imzolanadi.

Huquqbuzarlik sodir etgan shaxs bayonnomani imzolashdan bosh tortgan taqdirda, bayonnomaga bu haqda yozib qo'yiladi. Huquqbuzarlik sodir etgan shaxs bayonnomaning mazmuni yuzasidan bayonnomaga ilova qilinadigan tushuntirish va mulohazalarini berishga, shuningdek mazkur bayonnomaga imzo chekishdan bosh tortish sabablarini bayon etishga haqlidir.

Bayonnomani tuzish vaqtida huquqbuzarga MJtKning 294-moddasida nazarda tutilgan uning huquq va burchlari tushuntiriladi va bu xususda bayonnomaga yozib qo'yiladi.

294-modda. Ma'muriy javobgarlikka tortilayotgan shaxsning huquq va burchlari

Ma'muriy javobgarlikka tortilayotgan shaxs ish materiallari bilan tanishib chiqishga, izohlar berishga, dalillar keltirishga, o'z iltimosini bayon etishga, ishni ko'rib chiqish vaqtida

advokatning yuridik yordamidan foydalanishga, o'z ona tilida so'zlashga va tarjimonning xizmatlaridan foydalanishga, ish yuzasidan chiqarilgan qaror ustidan shikoyat berishga haqlidir.

Ma'muriy huquqbuzarlik to'g'risidagi ish ma'muriy javobgarlikka tortilayotgan shaxs ishtirokida ko'rib chiqiladi. Mazkur shaxsga ishni ko'rib chiqish joyi va vaqti haqida xabar qilinganligi to'g'risida ma'lumotlar bo'lgan va undan ishni ko'rib chiqishni kechiktirish xususida hech qanday iltimos tushmagan hollarda, shuningdek MJtK 309¹-moddasining birinchi qismida (Maxsus avtomatlashtirilgan foto va video qayd etish texnika vositalari orqali qayd etilgan yo'l harakati qoidalarini buzilganligi bo'yicha jarima solish to'g'risidagi qaror ma'muriy huquqbuzarlik sodir etgan shaxsning ishtirokisiz chiqariladi) va 309²-moddasining birinchi qismida (O'zbekiston Respublikasi Davlat bojxona qo'mitasining Yagona avtomatlashtirilgan axborot tizimi orqali qayd etilgan bojxona to'g'risidagi qonunchilikning buzilishlari bo'yicha jarima solish haqidagi qaror ma'muriy huquqbuzarlik sodir etgan shaxsning ishtirokisiz chiqariladi) nazarda tutilgan hollardagina ish uning ishtirokisiz ko'rib chiqilishi mumkin.

Basharti sodir etgan huquqbuzarligi uchun MJtKda ma'muriy qamoqqa olish, ashyolarini musodara qilish yoki haqini to'lash sharti bilan olib qo'yish choralarini qo'llash nazarda tutilgan bo'lsa, ma'muriy huquqbuzarlik to'g'risidagi ishni ko'rib chiqish vaqtida ma'muriy javobgarlikka tortilayotgan shaxsning ishtirok etishi shart. Mazkur shaxs bunday ma'muriy huquqbuzarlik to'g'risidagi ishni ko'rib chiqishda ishtirok etishdan bo'yin tovlagan taqdirda, u jinoyat ishlari bo'yicha sudning ajrimiga binoan ichki ishlar organi tomonidan majburan olib kelinishi mumkin.

282-modda. Ma'muriy huquqbuzarlik to'g'risidagi bayonnomani jo'natish

Bayonnoma boshqa hujjatlar va ish bo'yicha ashyoviy dalillar bilan birga huquqbuzarlik sodir etilgan yoki aniqlangan paytdan boshlab bir sutkadan kechiktirmay ma'muriy huquqbuzarlik to'g'risidagi ishlarni ko'rib chiqish vakolatiga ega bo'lgan organ (mansabdor shaxs)ga yuboriladi.

Voyaga etmaganlarning ma'muriy huquqbuzarlik uchun javobgarligi

Ma'muriy huquqbuzarlik sodir etgan o'n olti yoshdan o'n sakkiz yoshgacha bo'lgan shaxslarga nisbatan Voyaga etmaganlar ishlari bo'yicha idoralararo komissiyalar to'g'risidagi nizomda nazarda tutilgan choralar qo'llaniladi.

Ana shu shaxslar mazkur Kodeksning 61, 116¹, 116², 116³, 125, 125¹, 126, 127, 128, 128¹, 128², 128³, 128⁴, 128⁵, 128⁶, 129, 130, 131, 132, 133, 134, 135, 135¹, 136, 138, 183, 185, 185¹, 185², 185³, 194, 194¹, 209¹, 218, 220, 221 - moddalarida nazarda tutilgan ma'muriy huquqbuzarliklarni sodir etgan taqdirda, ular umumiy asoslarda ma'muriy javobgarlikka tortiladi.

Sodir etilgan huquqbuzarlik xususiyatini va huquqbuzarning shaxsini hisobga olgan holda mazkur shaxslarga nisbatan (ushbu Kodeksning 194 va 194¹-moddalarida nazarda tutilgan huquqbuzarliklarni sodir etgan shaxslar bundan mustasno) ishlar voyaga etmaganlar ishlari bo'yicha tuman (shahar) idoralararo komissiyalari ixtiyoriga berilishi mumkin, ushbu Kodeksning 61-moddasida nazarda tutilgan huquqbuzarlikni sodir etgan shaxslarning ishlari esa shu komissiyalarga berilishi lozim.

Mansabdor shaxslarning ma'muriy javobgarligi

Mansabdor shaxslar boshqaruv tartibini, davlat va jamoat tartibini saqlash, tabiiy muhitni, aholi sog'lig'ini muhofaza qilish sohasida belgilangan qoidalarga va bajarilishini

ta'minlash o'z xizmat vazifalariga kiradigan boshqa qoidalarga rioya etmaganlik bilan bog'liq ma'muriy huquqbuzarlik sodir etganliklari uchun ma'muriy javobgarlikka tortilishlari lozim.

Doimiy, vaqtincha yoki maxsus vakolat bo'yicha tayinlanadigan yoki saylanadigan, hokimiyat vakili vazifalarini bajaradigan yoxud davlat organlarida, fuqarolarning o'zini o'zi boshqarish organlarida, mulk shaklidan qat'i nazar, korxonalarda, muassasalarda, tashkilotlarda tashkiliy-boshqaruv, ma'muriy-xo'jalik vazifalarini amalga oshiradigan va yuridik ahamiyatga ega harakatlarni sodir etishga vakolat berilgan shaxs, xuddi shuningdek xalqaro tashkilotda yoxud chet davlatning qonun chiqaruvchi, ijro etuvchi, ma'muriy yoki sud organida mazkur vazifalarni amalga oshiruvchi shaxs mansabdor shaxs deb e'tirof etiladi.

Davlatning biron-bir hokimiyat organi nomidan ish ko'rib, muayyan vazifalarni doimiy yoki vaqtincha amalga oshiruvchi va o'z vakolatlari doirasida ko'pchilik yoxud barcha fuqaro yoki mansabdor shaxslar uchun majburiy bo'lgan harakatlarni sodir etish yoki farmoyishlar berish huquqiga ega bo'lgan shaxs hokimiyat vakili deb e'tirof etiladi.

Ma'muriy huquqbuzarlik sodir etganlik uchun quyidagi ma'muriy jazo choralari qo'llanilishi mumkin:

- 1) jarima;
- 2) ma'muriy huquqbuzarlikni sodir etish quroli hisoblangan yoki bevosita shunday narsa bo'lgan ashyoni haqini to'lash sharti bilan olib qo'yish;
- 3) ma'muriy huquqbuzarlikni sodir etish quroli hisoblangan yoki bevosita shunday narsa bo'lgan ashyoni musodara qilish;
- 4) muayyan shaxsni unga berilgan maxsus huquqdan (transport vositasini boshqarish huquqidan, ov qilish huquqidan) mahrum etish;
- 5) ma'muriy qamoqqa olish.
- 6) chet el fuqarolarini va fuqaroligi bo'lmagan shaxslarni O'zbekiston Respublikasi hududidan ma'muriy tarzda chiqarib yuborish.

Ma'muriy javobgarlikni engillashtiruvchi holatlar jumlasiga quyidagilar kiradi:

- 1) aybdorning o'z qilmishidan chin ko'ngildan pushaymon bo'lishi;
- 2) aybdorning huquqbuzarlikning zararli oqibatlarini oldini olishi, etkazilgan ziyonni ixtiyoriy ravishda to'lashi yoki keltirilgan zararni bartaraf qilishi;
- 3) huquqbuzarlikning kuchli ruhiy hayajon ta'siri ostida yoki og'ir shaxsiy, oilaviy yoxud boshqa sharoitlar yuzaga kelganligi oqibatida sodir etilishi;
- 4) huquqbuzarlikning tahdid yoki majburlov ta'sirida yoxud xizmat yuzasidan, moddiy yoki boshqa jihatdan qaramligi ta'siri ostida sodir etilishi;
- 5) huquqbuzarlikning voyaga etmagan shaxs tomonidan sodir etilishi;
- 6) huquqbuzarlikning homilador ayol yoki o'n to'rt yoshgacha bo'lgan bolasini yakka o'zi tarbiyalayotgan shaxs tomonidan sodir etilishi.

Ma'muriy javobgarlikni og'irlashtiruvchi holatlar jumlasiga quyidagilar kiradi:

- 1) g'ayrihuquqiy harakatlarni to'xtatish vakolati bor shaxslar tomonidan qo'yilgan talabga qaramay, bunday harakatlarni davom ettirish;
- 2) ma'muriy jazo chorasiga tortilgan shaxsning bir yil mobaynida yana o'sha xildagi huquqbuzarlikni sodir etishi, xuddi shuningdek huquqbuzarlikning ilgari sudlangan shaxs tomonidan sodir etilishi;
- 3) voyaga etmagan shaxsni huquqbuzarlikka tortish;
- 4) huquqbuzarlikning bir guruh shaxslar tomonidan sodir etilishi;

5) huquqbuzarlikning tabiiy ofat sharoitida yoki boshqa favqulodda holatlarda sodir etilishi;

6) huquqbuzarlikning mast holda sodir etilishi.

Ma'muriy jazo qo'llanish muddatlari

Ma'muriy jazo huquqbuzarlik sodir etilgan kundan boshlab, davom etayotgan huquqbuzarliklar uchun esa, huquqbuzarlik aniqlangan kundan boshlab bir yildan kechiktirmay qo'llanilishi mumkin.

1. Jinoyat ishini qo'zg'atish rad etilgan yoki jinoyat ishi tugatilgan bo'lsa-yu, lekin huquqbuzarning harakatlarida ma'muriy huquqbuzarlik alomatlari mavjud bo'lsa, ma'muriy jazo chorasi jinoyat ishi qo'zg'atishni rad etish yoki jinoyat ishini tugatish to'g'risida, agar ushbu moddaning birinchi qismida nazarda tutilgan muddatlar o'tmagan bo'lsa, qaror qabul qilingan kundan e'tiboran bir oydan kechiktirmay qo'llanilishi mumkin.

